

ційний вісник України, 2006. – № 49. – С. 67. 12. Наказ Міністерства юстиції України від 07.07. 2011 року N 1812/5 "Про затвердження Програми стажування громадян України в державних нотаріальних конторах або у приватних нотаріусів" // Офіційний вісник України, 2011. – № 54. – С. 58. 13. Наказ Міністерства юстиції України від 10.07.2008 № 1168/5 "Про затвердження Порядку проведення кваліфікаційного іспиту для осіб, які пройшли стажування в державній нотаріальній конторі або в приватного нотаріуса" // Офіційний вісник України, 2008. – № 52. – С. 163. 14. Наказ Міністерства юстиції України від 22.06.2009 року № 1107/5 "Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю" // Офіційний вісник України, 2009. – № 49. – С. 108. 15. Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 року № 3253/5 "Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства" // Офіційний вісник України, 2010. – № 98. – С. 164. 16. Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 року №3256/5 "Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів" // Офіційний вісник України, 2010. – № 100. – С. 226. 17. Наказ Міністерства юстиції України від 24.12.2008 року № 2260/5 "Про затвердження Порядку перевірки організації нотаріальної діяльності державних і приватних нотаріусів та виконання ними правил нотаріального діловодства" // Офіційний вісник України, 2008. – № 100. – С. 472. 18. Наказ Міністерства юстиції України від 26.03.2004 року №20/5 "Про затвердження Інструкції про порядок вчинення нотаріаль-

них дій нотаріусами України" // Офіційний вісник України, 2004. – № 10. – С. 315. 19. Нотаріат в Україні: Підручник / за ред. В.В. Комарова. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 320 с. 20. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2006 р. № 1689 "Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату" // Офіційний вісник України, 2006. – № 50. – С. 83. 21. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ., Изд. 2-е, испр. – М.: "Когито-Центр", 2001. – 142 с. 22. Радзівська Л.К., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні: [Навч. посібник] / За відп. ред. Л.К. Радзівської. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 528 с. 23. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. – 2004. – №3. – С.20-26. 24. Теоретичні та правові питання і практика криміналістичного забезпечення діяльності нотаріату: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 [Електронний ресурс] / Н.І. Пінчук; Акад. адвокатури України. – К., 2008. – 21 с. 25. Фурса С.Я. Нотаріальний процес: теоретичні основи. – К.: Істина, 2002. – 320 с. 26. Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. 27. "http:// www.jobs.ua/ukr/classifier/profession/code-2429/ 28. http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0934-10.

Надійшла до редколегії 20.09.11

УДК 342.9

Д. Шпенюв, здобувач

СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Досліджено теоретичні питання визначення суб'єктів правовідносин в інформаційній сфері, на підставі аналізу відповідних наукових точок зору та законодавства розкрито поняття та види суб'єктів інформаційно-правових відносин, означено їх особливості.

Ключові слова: суб'єкти правовідносин, суб'єкти інформаційно-правових відносин.

Исследовано теоретические вопросы определения субъектов правоотношений в информационной сфере, на основании анализа соответствующих научных точек зрения и законодательства раскрыто понятие и виды субъектов информационно-правовых отношений, отмечены их особенности.

Ключевые слова: субъекты правоотношений, субъекты информационно-правовых отношений.

The theoretical questions of determination of subjects of legal relationships are investigational in an informative sphere, on the basis of analysis of the proper scientific points of view and legislation a concept and types of subjects of informative-legal relations is exposed, their features are marked.

Key words: legal subjects, the subjects of information and legal relations.

Стимульовані інформаційними технологіями економічні, політичні і соціальні трансформації, загальна інформатизація, використання інформації як одного з найефективніших засобів дії на суспільну свідомість і технологічний прогрес, поява нових форм відносин в умовах активного інформаційного обміну призводять до необхідності перегляду принципів взаємодії в системі "державо-суспільство-індивід". Розвиток інформаційно-суспільства трансформуює звичні моделі економічної, соціальної, політичної діяльності, що тягне перебудову в державно-правовій діяльності з урахуванням нових умов інформаційної відкритості і необхідності вирішення проблем забезпечення інформаційної безпеки.

Процес перебудови суспільних відносин знаходить своє відображення у виділенні особливої сфери правового регулювання – інформаційної сфери, що є складною структурою, утвореною сукупністю елементів. Основною умовою стійкого, стабільного розвитку суспільства і держави є забезпечення функціонування інформаційної сфери як правового простору. Правове регулювання як спеціально-юридична дія на інформаційну сферу покликане упорядкувати суспільні інформаційні відносини, що виникають в процесі здійснення інформаційної взаємодії, забезпечуючи реалізацію інтересів індивіда, суспільства, держави. Отже, першорядна роль належить сторонам (суб'єктам) таких відносин. Такими сторонами виступають суб'єкти інформаційного права, тобто носії передбачених інформаційно-правовими нормами прав і обов'язків, котрі здатні ці права реалізувати, а покладені обов'язки виконувати.

На жаль, сьогодні цім важливим проблемам, від вирішення яких залежить подальше удосконалення інформаційного законодавства і практики його застосу-

вання, присвячені поодинокі наукові праці, що розкривають здебільшого технічні сторони правовідносин щодо інформаційного забезпечення органів державної влади (А.Б. Агапов, І.В. Арістова, Г.В. Атаманчук, О.А. Баранов, Ю.М. Батурін, І.Л. Бачило, В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, Р.А. Калужний, В.А. Копилов, А.І. Марущак, О.Г. Марценюк, І.В. Панова, А.А. Письменицький, В.Г. Хахановський, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець та ін.). Проте наявність і ефективне функціонування інформаційних відносин значною мірою характеризує рівень комп'ютеризації суспільства в цілому, тобто досягнуто в нім міру реального використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Разом з цим в сучасних умовах вони вимагають адекватного правового регулювання, що ставить ряд нових важливих правових проблем. Серед них питання про те, якою мірою чинне законодавство відповідає сучасному стану справ в цій області і сприяє розвитку і впорядкуванню цієї нової сфери суспільних відносин, а також про те, який вплив комп'ютерної технології в інформаційній сфері може зробити на правове регулювання і правозастосовну діяльність. Тож метою статті є дослідження теоретичних питань визначення суб'єктів правовідносин в інформаційній сфері, а завданням – охарактеризувати поняття та види суб'єктів інформаційно-правових відносин, їх особливості.

Варто зазначити, що в юридичній літературі поняття "суб'єкти правовідносин" застосовується в декількох значеннях. Окремі вчені говорять про тотожність понять "суб'єкти правовідносин" та "суб'єкти права" [1, с. 83]. У той же час точне визначення змісту кожного з взаємопов'язаних визначень необхідно не тільки для вірності

теоретичних формулювань, але й для правової практики – як правотворчої, так і правозастосовної [2, с. 114].

У визначенні суб'єкта права в його традиційному розумінні поєднуються дві основні характеристики: можливість приймати участь у різних правовідносинах і реальна участь в них. Найбільш чітко така позиція була сформульована ще за радянських часів С. Ф. Кечекьяном, котрий вважав, що під "суб'єктом права необхідно розуміти особу, яка приймає участь або може приймати участь у правовідносинах" [1, с. 84]. За такої інтерпретації поняття "суб'єкт права" охоплює як потенційні можливості, так і їх реалізацію. Між тим, визначаючи інформаційні правовідносини як поєднання форми і змісту, можна говорити про реалізацію права. Саме тому слід звернути увагу не на всі потенційні можливості осіб, учасників правовідносин, а ті їх особливості, що обумовлюють участь у інформаційних правовідносинах. Тож можна говорити, що поняття учасника інформаційних правовідносин вужче, ніж поняття суб'єкта інформаційного права.

Оскільки інформаційні правовідносини – це не єдина форма реалізації права, норми, що визначають місце суб'єкта інформаційного права, реалізуються в першу чергу, визначаючи правовий статус. Такі норми встановлюють статус суб'єкта, його потенційні можливості. Однак це не означає, що всі потенційні можливості будуть реалізовані в конкретних правовідносинах. Як визначає Закон України "Про інформацію", кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів [3]. У той же час не всі з цих потенційних прав будуть реалізовані в конкретних правовідносинах, хоча й процесуальна правоздатність їх реалізувати складає правовий статус особи. Адже наявність відповідного правового статусу суб'єкта інформаційного права – необхідна умова його участі в інформаційних правовідносинах.

М.М. Рассолов вважає, що "в якості суб'єкта інформаційного права, перш за все, виступає конкретна особа, громадянин (тобто автор програми, головний редактор газети, телеведучий, підприємець, просто читач, глядачі тощо), який бажає і може приймати участь в інформаційних правовідносинах" [4, с. 43].

О.О.Городов визначає учасників інформаційних правовідносин, які виходять на перший план залежно від сфери, в якій ці правовідносини складаються. Це, зокрема, правовідносини, пов'язані з пошуком та отриманням інформації; виробництвом інформації, які складаються з приводу діяльності засобів масової інформації; з передачею і поширенням інформації у сфері зв'язку і рекламної діяльності тощо; з управлінням інформаційними процесами; забезпеченням інформаційної безпеки; використанням інформаційних технологій, систем і мереж, а також з процесами інформатизації тощо [5, с. 48-50].

В.А.Копилов, ґрунтуючись на спеціально розробленій ним моделі інформаційної сфери, виділяє основні групи суб'єктів інформаційних правовідносин: виробники, або творці інформації, в тому числі автори; володільці інформації (інформаційних об'єктів); споживачі інформації [6, с. 132].

Суб'єкти правовідносин в інформаційній сфері можуть бути як індивідуальні (фізичні), так і колективні. Коло таких суб'єктів різноманітне, має велику класифікацію у зв'язку з особливим характером інформаційної сфери, життєдіяльності суспільства і індивіда, що зачіпає практично всі сфери, вони володіють такими юридичними властивостями як правоздатність, дієздатність і правосуб'єктність.

Інформаційна правосуб'єктність становить загальну обумовленість участі фізичних та юридичних осіб у інформаційних правовідносинах. Разом з тим слід відрізнити й деякі окремі характеристики, що визначають статус учасників. Однією з таких характеристик є інформаційна правоздатність – здатність бути носієм прав та обов'язків в інформаційній сфері. Правоздатність в інформаційній сфері – це прояв загальної правоздатності – можливість мати передбачені законом права і обов'язки в інформаційній сфері, здатність бути їх носієм. Під дієздатністю розуміється здатність суб'єкта здійснювати інформаційні права і обов'язки своїми особистими діями, відповідати за їх наслідки, бути учасником інформаційних правовідносин. Дієздатність особливо потрібна для ефективного пошуку і здійснення доступу до інформації.

Закон України "Про інформацію" до суб'єктів інформаційних відносин зараховує: фізичних осіб; юридичних осіб; об'єднання громадян; суб'єктів владних повноважень – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інших суб'єктів, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є:

1) запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень;

2) розпорядники інформації;

3) структурний підрозділ або відповідальна особа з питань запитів на інформацію розпорядників інформації [7].

Фізичні особи вступають в інформаційні правовідносини з державою, об'єднаннями громадян, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними особами, один з одним.

Юридичні особи виступають учасниками інформаційних правовідносин, коли їх установчими документами передбачено інформаційну діяльність як основну: інформаційні агентства, друковані засоби масової інформації, видавництва, телерадіокомпанії, бібліотеки, архіви тощо, а також державні органи, для яких нормативно-правовими актами встановлено виконання управлінських, регулятивних чи інших функцій в інформаційній сфері.

Не можна оминати увагою безліч суб'єктів в електронному інформаційному просторі, котрі в процесі здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, мають певні особливості в силу "віртуального" характеру електронного простору Інтернету, в якому виникають такі відносини. Ці особливості проявляються в суб'єктному складі, характері і умовах правового регулювання, способах підвищення ефективності правового регулювання.

Суб'єктами правовідносин в глобальній інформаційній мережі є: служби технічної частини; суб'єкти, що виробляють і поширюють інформацію в Інтернеті; Інтернет-провайдери; споживачі інформації з Інтернету; господарюючі суб'єкти, що займаються електронною комерцією.

Ю.Є. Булатецький виділяє, з одного боку, провайдера – юридична особа, що має відповідну ліцензію на надання онлайн-ових послуг, включаючи поштове обслуговування, зберігання файлової інформації та ін., і з іншого боку – користувача-клієнта – фізична або юридична особа, що використовує мережі Інтернету для власних потреб (реклами, укладення угод, пошуку партнерів, замовлень і так далі) [8, с. 884]. Таким чином, специфічними рисами інформаційних відносин в глобальній інформаційній мережі можна назвати віртуальний характер і анонімність взаємодії та особливий суб'єктний склад, класифікація якого обумовлена конкретними видами відно-

син в глобальній інформаційній мережі. Названі особливості інформаційних відносин в електронному інформаційному просторі, а також екстериторіальність простору глобальної мережі ускладнюють правове регулювання інформаційних відносин і вимагають розробки відповідних підходів до правового регулювання.

Об'єднання громадян як суб'єкти правовідносин в інформаційній сфері, беруть активну участь у роботі консультативно-дорадчих органів; у публічних громадських обговореннях в інформаційній сфері; у вивченні громадської думки.

Також дані суб'єкти мають право направляти органам державного управління в інформаційній сфері запитів на інформацію та скарг в процесі громадського контролю за їх діяльністю, а також скарг та заяв про інформаційні правопорушення в процесі громадського контролю за дотриманням законності в інформаційній сфері; направляти органам державного управління в інформаційній сфері заяв (клопотань) про задоволення прав та законних інтересів в цій сфері [9, с. 34].

Активна участь об'єднань громадян істотно полегшує роботу органів державного управління в інформаційній сфері через спеціалізовані консультативно-дорадчі органи, до складу яких, крім представників відповідних державних органів, входять і представники громадськості. Таким органом є, скажімо, Міжвідомча рада з питань кінематографії, яка розглядає найважливіші питання діяльності в галузі кінематографії, пропозиції щодо вдосконалення державної політики в цій галузі; розробляє пропозиції по державній підтримці вітчизняної кінематографії; сприяє залученню інвестицій у цій сфері тощо [10]. При Держкомтелерадіо створено Громадську експертну раду з питань захисту суспільної моралі, до основних завдань якої належать: аналіз процесів і тенденцій, що відбуваються у сфері захисту суспільної моралі, розробка відповідних рекомендацій для Держкомтелерадіо; участь у підготовці проектів законів та інших нормативно-правових актів, національних програм у сфері захисту суспільної моралі; сприяння науково-методичному та інформаційному забезпеченню роботи, спрямованої на розвиток духовності та моральності громадян; надання експертно-аналітичної допомоги Держкомтелерадіо тощо [11].

Суб'єкти владних повноважень є учасниками інформаційних правовідносин в процесі виконання завдань і функцій держави. Разом з тим їх участь у інформаційних правовідносинах характеризується рядом особливостей. Однією з таких особливостей є те, що основною передумовою для вступу суб'єкта владних повноважень в якості учасника інформаційних правовідносин слугує їх компетенція.

Зокрема до повноважень Верховної Ради України належить: визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо.

Президент України призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави, очолюючи Раду національної безпеки і оборони України, приймає безпосередню участь у здійсненні координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері інформаційної безпеки.

Щодо безпосередньої участі КМУ в інформаційних правовідносинах, то вона обумовлюється його статусом вищого органу в системі органів виконавчої влади. Так Кабінетом Міністрів України затверджений план заходів з виконання завдань, передбачених Законом України

"Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" тощо.

Активним учасником інформаційних відносин є Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, до завдань якого, як головного органу в системі центральних органів виконавчої влади з реалізації державної політики в сфері наукової і науково-технічної інформації, відповідно до Положення про нього, віднесено сприяння функціонуванню національної системи науково-технічної інформації [12].

Крім Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України активними учасниками інформаційних правовідносин є: Державна архівна служба України, Державна служба інтелектуальної власності України, Державна служба статистики України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України, Державне агентство України з питань кіно, Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Державний комітет телебачення і радіомовлення України тощо. До речі, діяльність цих органів найбільш тісно пов'язана з управлінням реалізацією двома важливими складовими інформаційної функції самої держави як безпосереднього учасника інформаційних відносин. У той же час забезпеченням інформаційної безпеки України опікується Служба Безпеки України тощо.

Отже, в інформаційних правовідносинах учасники наділяються суб'єктивними правами і обов'язками, які надалі зумовлюють поведінку суб'єктів. Зміст інформаційних правовідносин утворює взаємодію їх учасників, здійснювану у відповідності з їх суб'єктивними інформаційними правами і обов'язками. Тобто юридичний зміст інформаційних правовідносин утворюють інформаційні суб'єктивні права, що кореспондують один одному, і юридичні обов'язки.

Під суб'єктами правовідносин в інформаційній сфері пропонується розуміти носіїв передбачених інформаційно-правовими нормами прав і обов'язків, котрі здатні ці права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати, тобто фізичні особи; юридичні особи; об'єднання громадян; суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Таким чином, інформаційно-правові відносини є одним із видів правових відносин, які мають ряд специфічних ознак, внаслідок того, що їх основним об'єктом є інформація та похідні від неї категорії. Інформаційна сфера за своїм характером є багатопланова і, як наслідок, в юридичній науці існують різні класифікації інформаційно-правових відносин. Специфіка правовідносин в інформаційній сфері зумовлена особливостями інформаційно-правової діяльності, самою природою інформації. Наявність і ефективне функціонування таких відносин значною мірою характеризує рівень інформатизації суспільства в цілому, тобто ступінь реального використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Тож, в сучасних умовах вони вимагають адекватного правового регулювання, і у зв'язку з цим ставиться і вирішується ряд нових теоретичних правових проблем. А саме – якою мірою чинне законодавство відповідає сучасному стану справ в інформаційній сфері і сприяє розвитку і впорядкуванню відповідних правовідносин, і який вплив розвиток інформаційних технологій може зробити на правове регулювання і правозастосовну діяльність.

учение о правоотношении. – М.: Юридическая литература, 1974. – 352 с.
3. Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 48. – Ст. 650. 4. Рассолов М.М. Информационное право: Учебное пособие. – М., 1999. – 400 с. 5. Городов О.А. Основы информационного права России: Учебное пособие. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 305с. 6. Копылов В.А. Информационное право: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2003. – 512 с. 7. Про доступ до публічної інформації: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 12.08.2011. – № 32. – Ст. 314. 8. Коммерческое (торговое) право / Под ред. Ю.Е. Булатецкого, В.А. Язева. – М.: ФБК-ПРЕСС, 2002. – 960 с. 9. Бурило Ю.П. Участь недержавних суб'єктів у здійсненні державного управління інформаційною сферою // Правова інформатика. – 2007. –

№ 4. – С. 31-41. 10. Про Міжвідомчу раду з питань кінематографії: Розпорядження КМУ від 24 березня 2004 р. № 162-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=162-2004-%F0#Find>. 11. Про затвердження Положення про Громадську експертну раду з питань захисту суспільної моралі: Наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 14 травня 2004 р. № 141 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 22. – Ст. 1533. 12. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України: Указ Президента України від 8 квітня 2011 року № 410/2011 // Офіційний вісник Президента України від 18.04.2011 – 2011 р., № 10. – Ст. 562.

Надійшла до редколегії 20.09.11

УДК 347.122

В. Боднар, здобувач

ПЕРЕВАЖНІ ПРАВА В АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ ТА СПОСОБИ ЇХ ЗАХИСТУ

В статті досліджуються переважні права акціонерів-власників як простих, так і привілейованих акцій, механізм їх здійснення та способи захисту. Акцентовано увагу на проблемі уніфікації правових норм, покликаних регулювати переважні права в акціонерному товаристві, і у зв'язку з цим сформульовані пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

Ключові слова: акціонер, переважне право, здійснення переважного права, захист переважного права.

В статье исследуются преимущественные права акционеров-собственников как простых, так и привилегированных акций, механизм их осуществления и способы защиты. Акцентировано внимание на проблеме унификации правовых норм, призванных регулировать преимущественные права в акционерном обществе, и в связи с этим сформулированы предложения о внесении изменений в действующее законодательство.

Ключевые слова: акционер, преимущественное право, осуществление преимущественного права, защита преимущественного права.

In article rights of priority of shareholders-proprietors as simple, and privileged shares, the mechanism of their realisation and ways of protection are investigated. The attention is focused on a problem of unification of the rules of law, called to regulate rights of priority in joint-stock company and in this connection offers on modification of the current legislation are formulated.

Key words: the shareholder, the right of priority, realisation of the right of priority, protection of the right of priority.

В умовах ринкової економіки, що викликали потребу в існуванні та діяльності різних організаційно-правових форм юридичних осіб, важливе значення в економіці країни мають підприємницькі товариства, в першу чергу, господарські товариства, серед яких найбільший інтерес для дослідників становлять акціонерні товариства, завдяки своєму правовому статусу та найскладнішим серед усіх видів господарських товариств корпоративним відносинам, що в них складаються.

Переважні права акціонерів досліджувалися як українськими [1; 2], так і зарубіжними [3; 4; 5] вченими, проте прийняття Закону України "Про акціонерні товариства" та внесення до нього змін, що торкнулися, в тому числі і переважних прав акціонерів, потребують подальшого дослідження цієї проблематики.

Метою цієї статті є виявлення переважних прав в корпоративних правовідносинах, що складаються в акціонерному товаристві, розкриття їх змісту та механізму здійснення, а також способів захисту зазначених прав у разі їх порушення чи інших протиправних посягань.

Головна відмінність цих переважних прав від інших переважних прав у цивільному праві полягає в тому, що переважні права акціонерів-власників привілейованих акцій є похідними від корпоративних прав.

Виходячи з визначення поняття корпоративних відносин, встановленого ч. 3 ст. 167 Господарського кодексу України [6] (далі – ГК України), можна сформулювати визначення поняття корпоративних правовідносин, оскільки саме ця правова категорія є предметом дослідження юридичної науки: *корпоративними правовідносинами є врегульовані правовими нормами відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.*

В свою чергу, корпоративними правами є права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомоч-

ності, передбачені законом та статутними документами (ч. 1 ст. 167 ГК України).

В науковій літературі це визначення поняття корпоративних прав вже піддавалося справедливій, на наш погляд, критиці і вносилися конструктивні пропозиції щодо його вдосконалення, зокрема шляхом заміни слів "ча-стки прибутку" словами "частиною прибутку", а слів "ста-

тутними документами" словами "установчими документами" [7, 225], проте єдина зміна, якої зазнала наведена дефініція, – це заміна слів "у статутному фонді" словами "у статутному капіталі" [8]. Більше того, у п. 14.1.90 Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 р. [9] визначення поняття корпоративних прав, встановлене ГК України, відтворене навіть без зазначеної заміни.

Не вдаючись до поглибленого дослідження поняття корпоративних відносин, оскільки це не є метою даної статті, звернемося до безпосереднього предмету нашого дослідження – переважних прав в корпоративних правовідносинах, що виникають, змінюються та припиняються в одному з видів корпоративних утворень – в акціонерних товариствах.

До прийняття Цивільного кодексу України [10] (далі – ЦК України) і ГК України Закон України від 19 вересня 1991 р. "Про господарські товариства" [11] містив невелику за обсягом норму, яка встановлювала, що акціонери користуються переважним правом на придбання додатково випущених акцій (ч. 3 ст. 38 Закону), проте порядку (механізму) реалізації цього права зазначений закон не встановлював, поширюючи порядок відкритої підписки на акції, визначений ст. 30 Закону, і на додатково випущені акції товариства.

Саме про частину (курсив наш. – В.Б.) прибутку йдеться в ст. 116 ЦК України та в ч. 1 ст. 30 Закону України "Про акціонерні товариства", а тому цей термін доцільно вживати у ст.ст. 88 і 167 ГК України, а також у ст. 10 Закону України "Про господарські товариства".

Щодо історії розвитку законодавства стосовно переважних прав в акціонерному товаристві див.: Щербина Е. О преимущественном праве в истории и деталях / Елена Щербина // Акционерный вестник Украины. – 2009. – № 4 (9). – С. 58-62.
© Боднар В., 2011